

Magyarok és svábok egymás mellett élése a Vajdaságban a két világháború között

A török hódoltság után a Duna, Tisza és Maros-vidéke, valamint a Kárpátalja lakatlan és kipusztított, élehetetlen, elmocharasodott térséggé vált. E vidékek újraélesztését – benépesítését célozta a XVIII. század elején az a nagyméretű betelepítés, amelyet a bécsi udvar Mária Terézia, II. József és kisebb mértékben a feudális főurak indítottak el. E benépesítés hatalmas tervének elsősorban német kolonisták képezték legjelentősebb részeit. Az őslakos magyarok lassan szivárogtak vissza és szervezett visszatelepítésük is sokkal kisebb arányú volt, mint a németesség és szerbség letelepítése. Dolgozatunk a Vajdaságban letelepedett svábság¹, magyarság és szerbség együtt- és egymás mellett élését kívánja körvonalazni a két háború között, elsősorban a magyar „Kalangya” folyóirat tükrében.

A trianoni békekötés után (1920.VI.04.) a németesség és a magyarság öt államban találta magát: Romániában, a Szerb Horvát Szlovén Királyságban, Ausztriában, Csehszlovákiában és Magyarországon. A németek Ausztriában megszűntek kisebbség lenni, a magyarok pedig, mintegy 3 millióan, 4 államban kisebbséggé váltak.

A magyar politika kezdettől fogva céljává tűzte ki, az elcsatolt területek visszaszerzését és e törekvésehez igyekezett megszerezni a kisebbségi sorban élő németesség támogatását. Közben „csonka” Magyarországon folytatódott a svábság magyarosítása/magyarosodása. Ezért azután a kis Entente svábjai nem vállaltak szolidaritást a kisebbségben élő magyarokkal, mivel együtt éreztek a magyarországi, asszimilálásnak kitett, németekkel. Az együttműködés bojkottálását mindaddig folytatták, míg azoknak helyzetük nem javult.² Ez a magatartás elkülönülést

* Hegedűs Katalin, *Belgrádi Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Kultúrológiai Szak, PhD hallgató, német nyelvtanár a Szabadkai Műszaki Szakfőiskolán, Szabadka*

¹ A múlt század 20-as évei óta a néprajz és a történelem Donauschwaben – dunamenti svábok vagy svábok elnevezést használja a néhai Magyarország területén élő németekre.

² Loránt Tilkovszky: Die Frage der politischen Zusammenarbeit der deutschen und ungarischen Minderheiten im Donaubecken, in den Staaten der kleinen Entente. In: Minderheitenfragen in Südosteuropa. Hrsg. Von Gerhard Seewann. R.Oldenbourg

okozott a két nemzet között, amit az Entente nemzetiségi politikája bőven ki is használt. A Jugoszláv Királyság is élt a lehetőséggel, hogy éket verjen a svábok és magyarok közé, amennyiben előnyöket biztosított a németeknek.

Dolgozatom a következő témakörökből tevődik össze:

- A vajdasági magyarok szembesülése a kisebbségi léttel
- A svábság helyzete az I. Világháború után, nemzeti öntudatra ébredésük
- A svábok magyarosításának vádja
- Adam Müller Guttenbrunn – a svábság Homérosza
- A svábság és a vajdasági magyarság viszonya
- A svábság és a vajdasági szerbség viszonya

A vajdasági magyarok szembesülése a kisebbségi léttel

A vajdasági magyarságra, mint az Osztrák Magyar Monarchia egyik nemzetalkotó elemére, a Vajdaságban élő szerbség és svábság gyakorolt hatást.

A vajdasági magyarok nagyon nehezen heverték ki az I. Világháború utáni, trianoni határmódosítást. Évekig nem tudták, nem akarták elhinni, hogy kisebbségi sorsba kényszerültek, majd amikor világossá vált, hogy ez a helyzet egyhamar nem fog a számukra jobbra fordulni, elkezdték keresni a kisebbségi lét elfogadható és élhető módját. Hogy milyen komolyan vívódott a vajdasági magyar értelmiség, azt a legjobban a Kalangya³ írásaival tudjuk bemutatni. A szerző, hol jó tanáccsal látja el az olvasókat:

„A kívülről jövő tényezők teremtik számunkra a kisebbségi helyzetet, de ameddig ezt elméletileg és lélekben nem tudatosítjuk, csak passzív kisebbségi-ek vagyunk, irányításban súlytalan tömeg. Amint Széchenyi mondása szerint 'a magyar szó, még nem magyar érzés' úgy a kisebbségi sorban élő még nem öntudatos tagja kisebbségi nemzetének.”⁴

hol igazolja a magyarság egy helyben való, tehetetlen toporgását:

„A jugoszláviai magyar polgár kisebbségi öntudata még nem alakulhatott ki. (...) Vitathatatlan ugyanis, hogy valami egészen új, eddig nem ismert lelkiség

Verlag, München, 1992.

³ Kalangya: a jugoszláviai magyar nemzetiség irodalmi és kritikai folyóirata. (1932-1944).

⁴ Kende Ferenc: Értékmérés és időrend kisebbségi életünkben. In.: Kalangya, 1937. július. (145-148.o.)

hatja át azt a kisebbségi polgárt, akinek kisebbségi volta a mindennapi életben, minden cselekedetében megnyilvánul, akár harcos, akár konzervatívabb formában.”⁵

Végül, több mint 15 évvel az anyaországtól való elszakadás után, meg tudták fogalmazni a feladataikat:

„A kisebbségi gondolat célja: a népi egységünk nemzet voltában való fennmaradásának biztosítása. (...) meg kell vizsgálnunk, hogy melyik réteg népünknek alkotó törzse, és melyik osztálynak felmorzsolódása veszélyezteti leginkább nemzeti fennmaradásunkat.”⁶ „A kisebbségi tömeget természetesen ki kell mozdítani társadalmi és kulturális elmaradottságából és nyomorúságából. Minden eszközzel a segítségére kell sietni. Célunkat azonban csak úgy érhetjük el, ha a kisebbségi polgár előbb eljut kisebbségi mivoltának a teljes felismeréséig, és ebben a viszonyban vizsgálja a saját sorsát.”⁷

„A mi irodalmunk célja sem lehet más, mint a politikánké vagy kulturális mozgalmainké, vagyis: erősíteni magyar öntudatunkat, elősegíteni fennmaradásunkat, megszólaltatni vágyainkat, ébren tartani szellemi erőnket.”⁸

A svábság helyzete az I. Világháború után

A vesztes háború és a hatalomváltás történelmi ténye nem okozott olyan traumát a németek életében, mint a magyarokéban. Ők kisebbség voltak az Osztrák Magyar Monarchiában és azok maradtak az új Jugoszláviában is. Kisebbségi létük lényegesen nem akadályozta őket megszokott életvitelükben, természetükből fakadó életszemléletükben. A német puritanizmus, szorgalom, munkaszeretet, valamint racionalitás nem szenvedett törést a Trianon által megváltozott határokon belül vagy kívül. A németiség alapállása sem változott, mely szerint kötelező a lojalitás a mindenkori hatalom felé (államhűség és néphűség – Staatstreue und Volkstreue). Azonban közmondásos egyszerűségük mögött hagyományaikhoz szoros hűség és kötődés rejlik.

Az I. Világháború befejezését követő első években, a Jugoszláv Királyságban a németiség is a vesztesek oldalán találta magát. 1920-ig mint a magyaroknak, úgy a németeknek sem voltak polgári jogaik és a békeszerződés érvénybe lépéséig el kellett dönteniük, hogy maradnak a Vajdaságban, vagy pedig elköltöznek - optálnak.

⁵ Csuka János: Kisebbségi életszemlélet. (Disputa) In.: Kalangya, 1937. aug.-szept. (264-273.o.)

⁶ Kende Ferenc – i.m.

⁷ Csuka János: Kisebbségi életszemlélet. (Disputa) In.: Kalangya, 1937.aug.-szept. (264-273.o.)

⁸ Csuka János – i.m.

A Kalangya figyelemmel kísérte a svábság tevékenységét.

A németek elkezdtek gazdasági és kulturális alapon szerveződni. Először a Német nyomdászok alakították meg társaságukat (DVAG – Deutsche Druckerei- und Verlags Aktien Gesellschaft, 1919.IX.29.), ezt követte a Kultúrszövetség (Schwäbisch-deutsche Kulturbund, 1920. VI. 22.), „mint a jugoszláviai némettség kulturális és gazdasági törekvésinek előharcosa”. Figyelemmel kísérték és irányították egyetemi hallgatóik tevékenységét ifjúsági egyletek, egyetemi hallgatók egyesületei, sportszövetségek létesítésével. Természetesen népkönyvtárak sem maradtak ki, ugyanúgy mint a dalszövetségek és a bábszínházak. A némettség komoly szociális hálót hozott létre, odafigyeltek a tanoncokra, azok elhelyezkedésére; gondoskodtak a gyermekotthonok fenntartásáról.⁹ Iskolai szervezeteik is az önszegélyezés alapján működtek (miután 1931-ben a kormány engedélyezte a német iskolák létesítését). A német lakosság maga tartotta fenn a német középiskolákat és a tanítóképzőket is.

A háború befejezésével a jugoszláviai némettség mindjárt felismerte a szövetkezeti mozgalom fontosságát és azonnal hozzáfogott szövetkezetek létesítéséhez, hogy a német mezőgazdaság minden szükséges kedvezményt megkapjon a fejlődéséhez. De a sertésenyésztők, a baromfi- és tojástermelők, a fűszerkereskedők is szövetkezetekbe tömörültek.¹⁰

A németeknek nem volt nehéz a Trianoni békeszerződés után az új államban, új adottságok között tovább élniük. Jó kapcsolatot igyekeztek létrehozni a hatalommal és az új többségi nemzettel. Kényesen kezdtek ügyelni arra, hogy a magyarsággal való érintkezési terület is meglazuljon és a két nemzetközösség egymástól elhidegüljön. Kétségtelen, hogy ez a taktizáló, ügyes politika sokszor sikert hozott a németeknek, amely a magyarságnál könnyebb mozgáshoz segítette őket. A németek eltávolodása a magyarságtól sok keserűséget ébresztett ez utóbbiban. De ugyanakkor nyilvánvalóvá vált, hogy sokat kell tanulnia a németiségtől.

„A népi egységet a múltban nem alkotott némettség most nagy nemzeti fölmozdulással egységgé forrt össze és szellemi különválásával új utat nyitott társadalomtörténeti fejlődésében. Ennek az elindulásnak már nemcsak gazdasági, hanem eszmei tartalma is van és az összefogás a kulturális színvonal emelését és a népi szociális

⁹ Hamm Ferenc: A jugoszláviai német kisebbség kulturális és gazdasági szervezetei (Átfogó kép a német kisebbség mozgalmáról). Fordította Csuka János. In: Kalangya 1935.febr. 124-129.

¹⁰ Hamm Ferenc: A jugoszláviai német kisebbség kulturális és gazdasági szervezetei (Átfogó kép a német kisebbség mozgalmáról) Második befejező közlemény. Fordította Csuka János. In: Kalangya 1935.máj. 221-225.

öntudat fejlesztését egyaránt szolgálja."¹¹

A Vajdaságban élő németek fő jellemzője a híressé vált materializmusuk. E tulajdonságuknak maguk a németek is tudatában voltak.¹² És mint azt már korábban említettük, mindent gazdasági és társadalmi előbbre jutásuk alá rendeltek.

Betelepítésük során II. József császár nemcsak, hogy mindennel ellátta a jövevényeket, hanem ígéretes jövőt is biztosított számukra. Az ide hívottakat kész házakba, gazdaságilag jól felszerelt gazdasági udvarokkal várta a császár. A németek minden jóval ellátott gyarmatosok lettek. Minden szomszédos népnél spórolósabbak voltak. Kultúrára és irodalomra keveset költöttek.

*„Úgy mint az Amerikába kitelepítettek esetében, a szellemi alkotás idegen volt számukra. A dunamenti svábok több mint 200 éves történelme csak egynehány említésre méltó értelmiségit adott a Vajdaságban.”*¹³

A német települések megmaradtak abban a zárt sajtóságos keretben, amelyben létesültek, idegent nehezen fogadtak be, megőrizték múltjuk minden szép örökségét.¹⁴ Híresek voltak összetartásukról, szorgalmukról, szociális hálójukról. Ezzel is magyarázható, hogy a bűnözés a Vajdaságban lakó népek között náluk fordult elő a legritkábban.

*„A gyilkosságok, rablások és nagyobb bűnesetek száma csökken [a Vajdaságban]. A leggyakrabban szurkálások fordulnak elő és ebben a tekintetben a magyar és szerb legények százalékarányban kifejezve, szinte egyformán szerepelnek. A németek külön elbírálás alá esnek, a legkevesebb dolgot adják a bíróságoknak és falvaikban egy-egy bűncselekmény ritkán fordul elő.”*¹⁵

A svábok magyarosításának vádja

Amíg a magyarság csak Trianon után szembesült a kisebbségi lét kérdéseivel, addig Magyarország nem magyar lakosságának képviselői, az utóbbi két-háromszáz évben állandóan emlegetik, és a magyarok szemére vetik a magyarországi kisebbségek asszimilációját és magyarosítását. Egyesek szerint a népszámlálási statisztikákat a magyarok tudatosan meghamisították. *„Az 1869 óta tízévenként tartott népszámlálások szerint*

¹¹ Lévay Endre: A németiség helyzete a Délvidéken. In: Kalangya, 1942.ápril. 162-169.

¹² Zoran Janjetović: Duhovni profil vojvođanskih Švaba. In: Društvo za srpsko-nemačku saradnju, <http://www.drustvosns.org>. 1991.

¹³ Zoran Janjetović: Srbi i Nemci u Vojvodini:negativna iskustva zajedničkog života. In: Društvo za srpsko-nemačku saradnju, <http://www.drustvosns.org>. 1991.

¹⁴ Csuka János:A bácskai németek. In: Kalangya 1942.ápril. 179-182.

¹⁵ Csuka János: A Letopisz júliusi-augusztusi kettős száma. In: Kalangya 1934.szept. 680-681.

*persze a szűkebb értelemben vett Magyarországon a magyarok kisebbségben voltak, csak az 1910-es népszámlálás mutatta ki, hogy ennek a szűkebb Magyarországnak 54,5%-a magyar. Ha ez hamisítás, akkor elég ügyetlennek lehet nevezni.*¹⁶

Magyarosítás, asszimiláció természetesen volt Magyarország területén. Egyetlen kisebbség sem tudja teljes mértékben megőrizni nemzeti integritását, amikor évtizedekig, vagy még tovább kisebbségi létbe kényszerül. A magyarság is joggal hívja fel a figyelmet a II. József császár uralkodása alatti németesítésre, vagy az 1948-as forradalom és szabadságharc leverése utáni megtorlásokra, melynek szintén része volt a magyarok németesítése (ld. Bach huszárok, stb.).

Hiba volna azonban a magyarosítást, pusztán erőszakos folyamatnak tekinteni. Bár a kényszerintézkedések, főleg az oktatás terén megtették a magukét, mégsem ez volt a legjelentősebb oka a svábság asszimilációjának. Zoran Janjetović megállapítja: „A németeket Magyarországon sehol se fogadták szépen, ez volt az oka annak, hogy az a német, aki társadalmi ranglétrán emelkedni szeretett volna, az lemondott nemzetiségéről, a társadalmi előrehaladás érdekében. Ez a folyamat először a német városi polgárságot érintette, amely minden kényszer nélkül, az 1867-es kiegyezésig szinte teljesen eltűnt (határterületeket kivéve), beleolvadt a magyar polgárságba.”¹⁷ Hasonló véleményen volt Herceg János is, azaz, hogy a szerbség nem szívesen fogadta a jövevényeket.¹⁸

Adam Müller Guttenbrunn – a svábság Homérosza

Az asszimiláció jelenségére és ennek megállítása érdekében emeli fel szavát Adam Müller-Guttenbrunn (1852, Guttenbrunn/Bánát – 1923, Bécs) mint politikus, újságíró és nem utolsósorban, mint író. A monarchiai svábság legismertebb és legolvasottabb írói közé tartozott. Noha a Jugoszláviába szakadt németesség inkább csak a magyarosítás emlékéét, azaz következményét őrzi és viseli, Adam Müller-Guttenbrunn mégis szent ikonként tiszteli, olvassa és ünnepli – a hazai német sajtóban és a hazai német kulturális élet legkülönbözőbb megnyilvánulási formáiban és eszközeivel.

Adam Müller-Guttenbrunn a 20. század első felében, mint a svábság integrálásának nagy alakja vált ismerté. Alkotásainak egy része az irodalomtörténetekben „Heimatchichtung-ként” (tájköltészetként), Ten-

¹⁶ Niederhauser Emil: A magyarországi asszimiláció problémái. In.: Pukánszky Béla: Német polgárság magyar földön. Lucidus Kiadó, BP, 2000. 91.o.

¹⁷ Zoran Janjetović: Duhovni profil vojvođanskih Švaba. In: Društvo za srpsko-nemačku saradnju, <http://www.drustvosns.org>. 1991.

¹⁸ Herceg János: Régi dolgainkról. Esszék. Fórum Könyvkiadó, 1993.

denzdichtung-ként (irányregényként), maga pedig mint „Volksdeutscher Dichter” (népnemzeti költő) jelenik meg. Guttenbrunnal az irodalomtörténészek általában nem annyira irodalmi alkotásait méltatják, hanem elsősorban, mint közéleti személyiséggel foglalkoznak.¹⁹

Guttenbrunn autodidaktaként, jelentős karriert futott be Bécsben. Ismert közéleti személyként 20 év távollét után tért vissza hazájába.

Magyarellenessége iskolás korában alakult ki. A hontalanság és sehova nem tartozás kínzó érzése befutott színházigazgatóként is gyötörte. Fiatalon hagyta el hazáját, Bánátot, saját visszaemlékezési szerint, ennek a Kiegyezés (1867) utáni heves magyarosítás volt az oka. Kortárs életrajzírói is egyetértenek ezzel, a mai kutatások azonban kissé árnyalják iskolai kudarcainak okát. A bánátság kiemelt képviselőjévé azáltal vált, hogy gyermekkori élményeit, a Bánát helyzetét a Magyar Királyság idejében és a svábság betelepítését több regényében feldolgozza.²⁰ Minden bánáti tematikájú regénye keményen támadja úgy az akkori magyar politikát, mint a magyarságot egészében.

Guttenbrunn magyarellenessége ellen emeli fel szavát az elmagyarosodott Szenteleky Kornél, aki maga is egy asszimilált család sarja.²¹

„Müller-Guttenbrunn fő érdeme a magyarok elleni harca. Legtöbb könyve irányregény, mely tele van tűzdelve hibás magyar idézetekkel és lihegő, lobogó magyar gyűlölettel. Egy kissé időszerűtlennek tartjuk ennek a magyarfalo és egyébként igen közepes írónak az ünnepeltetését, hiszen az elmagyarosítás nem fenyegeti már a svábokat, sőt maholnap már a magyarokat sem.”²²

„Mert amikor Müller-Guttenbrunn tervez, és nemzeti eseményeket hirdet, amíg a svábságot germán őseire, a „grosse Schwabenzug”-ra, a „barmherziger Kaiser”-ra emlékezteti, addig egy gáncsoló, egy tiltakozó szavam sincs ellene, de

¹⁹ J.W. Nagl, J. Zeidler, E. Castle: Deutsch-Österreichische Literaturgeschichte. Bd.4, Wien 1937, o.1457-1459. Adolf Bartes: Geschichte der deutschen Literatur. Bd.3, Leipzig 1928, o.835. Josef Nadler: Literaturgeschichte des Deutschen Volkes. Bd.4, Berlin 1941, o.147-148. Adalbert Schmidt: Dichtung und Dichter Österreichs im 19. und 20. Jahrhundert. Bd.1, Salzburg-Stuttgart 1964, o.206-208. Wilhelm Schneider: Die auslandsdeutsche Dichtung unserer Zeit. Berlin 1936, o.209-211. Karl Kurt Klein: Literaturgeschichte des Deutschtums im Ausland. Leipzig 1939, o.256-259.

²⁰ „Der kleine Schwab” – A Kis sváb (Leipzig, 1910), „Der große Schwabenzug” – A svábok nagy vonulása (Leipzig, 1913), „Die Glocken der Heimat” – A haza harangjai (Leipzig, 1911), „Meister Jakob und seine Kinder” – Jákob mester és gyerekei (München, 1998)

²¹ Apja Stankovics György temesvári, anyja Kosica Teréz pedig baranyai szerb család leszármazottja, őt magát is egy pravoszláv templomban keresztelték.

²² Szenteleky Kornél: Müller Guttenbrunn. In: Új életformák felé. Egybegyűjtött tanulmányok, kritikák, cikkek 1922-1930. Forum Könyvkiadó, 1999. (23.o.)

*amikor vádol, támad és rikító, egy oldalról és egy színben megvilágított beállítással a múltat meghamisítja, amikor elfelejt és eltüntet kapcsolatokat, bajtársi kézfogásokat, önfeláldozó, segítő vállakat és germán eszmékért elhullott magyar életeket, akkor nem hagyhatom megjegyzés nélkül ennek a kétes értékű írónak ünnepeltetését.*²³

*„A magyarok majdnem minden bajukat a németeknek köszönhették, mégsem gyűlölték a német népet, a német kultúrát. (...) A magyarok állandóan német szellemen és a németek nyomában haladtak, a német nyelv második anyanyelve lett a művelt magyaroknak, a hivatalos és irányító politika mindig germanofil maradt, és a germanofil politika sodorta be a magyar népet – minden különösebb cél, értelem és érzelem nélkül – a világháborúba.*²⁴

A betelepült németek hosszú időn keresztül önmaguk gazdasági előremenetelével voltak elfoglalva. Közismerten apolitikus magatartás jellemezte őket. Idővel azonban, konszolidálásuk következtében, főleg a társadalmi előremenetel motiválta a németeket arra, hogy gyerekeiket magyar iskolába küldjék, maguk is a magyar külsőségeket átvegyék, magyar zenére mulassanak, stb. A hivatalos magyar ideológia elbűvölte a német gyerekeket a magyarok vitészségével és kultúrájával, és a hiú német szülők, akik gyakran még magyarul se tudtak, készek voltak fiaik társadalmi felemelkedését támogatni, nem törődve nemzeti identitásuk elvesztésével.²⁵ A társadalmi felemelkedés vágya a magyar életstílust eszménnyé szépítette. A nemes volt az úr, mégpedig magyar úr: ki ne szeretett volna hát hozzá hasonlónak lenni? Az úriság és a magyarság fogalma a századforduló körül lassanként egyet jelentett, és hatékony vonzóerőnek bizonyult.²⁶ Herceg János, aki maga is német származású volt, ezt a Kalangyában így kommentálja: *„És a német polgárnak – mint a világ bármely polgárának – az érvényesülés volt legfőbb életcélja.*²⁷

A magyarok sose szabták feltételül egy-egy pozíció betöltéséhez a kisebbségek számára, azt hogy magyarnak vallják magukat. *„Derék németjeink számára adva volt minden kínálkozó állás megszerzése, pozíció dísz és rang elérése anélkül, hogy meg kellett volna tagadniuk fajtájukat, nemzeti hovatartozandóságukat s a magyarságnak ez a gavallériája, lelkes szeretete fordította maga felé a megbecsülésnek szemellátható megnyilvánulásait.*²⁸

A svábság érzéseiben és a magyarság sorsának vállalásában

²³ Szenteleky Kornél – i.m. (22.o.)

²⁴ Szenteleky Kornél – i.m. (24.o.)

²⁵ Zoran Janjetović: Duhovni profil vojvođanskih Švaba. In: Društvo za srpsko-nemačku saradnju, <http://www.drustvosns.org>. 1991.

²⁶ Pukánszky Béla: Német polgárság magyar földön. Lucidus Kiadó, BP, 2000. 6.o.

²⁷ Herceg János: Német polgárság magyar földön (Pukánszky Béla könyve). In.: Kalangya, 1942, április. (183-185.o.)

²⁸ Csuka János: A bácskai németek. In: Kalangya 1942. ápril. 179-182.

egész értékű magyar lett. Ahogy azt egy német származású magyar önvallomásszerű levelében írja: „A közös múlt csak emlék, a közös jövő – végzet.”²⁹ A Vajdaságban az egyik nemzetből a másikba való átjárás nem volt ritkaság, különösen a többségi nemzetbe. Szenteleky kivételnek számít, mert ő akkor is megtartotta felvett magyarságát, amikor ebből semmilyen haszna nem származott, ellenkezőleg, csak kárára volt.³⁰

Müller-Guttenbrunn azonban 1916-ban, a múltat summázva higadtabban nyilatkozik a magyar-német gondokról, amikor kijelenti, hogy ők, a magyar svábok, mindannyian szeretik ezt a szülőházát és hűségesek hozzá, és hogy az igazi magyarok érdemeit elismerik és nem vitatják el tőlük a politikai előjogokat az országban. „Minden panaszunk egyetlen követelésben csúcsosodik ki: ne nyúljanak a népcsoportunkhoz. Magyarként is azok akarunk maradni, amik apáink voltak, németek.”³¹

A svábság és a vajdasági magyarság viszonya

A magyarok mindig igyekeztek jó kapcsolatot ápolni a német-séggel. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a magyarság nem volt tisztában a németek irántuk érzett ellenszenvével és távolságtartásával. Mivel azonban a németiség gazdaságilag és szervezettségben, mindig a magyarok előtt járt, készek voltak tanulni a németektől. Havas Károly, a Kalangya munkatársa, ezt így fogalmazza meg:

„A jugoszláviai németiséghez évszázados közös munka és egy közös kultúraforrás emlékei fűzik a jugoszláviai magyarokat. A hajdan legendáshírű földi Kánaánt, Európának egyidőben legdúsabb éléskamráját válllvetve, munkával teremtették meg és a vallási közösség, a jószomszédi viszony, tökéletes harmóniát teremtettek a két nép között. A kisebbségi sorközösség nem tette szorosabbá ezt a viszonyt, sőt bizonyos elhídegülés és közömbösség, tudatos visszavonulás következett be.”³²

Majd egy évtized után a magyarok véleménye még mindig változatlan. Lévay Endre, szintén a Kalangyában, kiemeli, hogy a németek nem csak tanítottak, hanem maguk is állandóan tanultak a tőlük fejlettebbeknél.

„A lényeg egy mondatban összesűrűsödik: a németek tanultak és tanítottak, - a magyarok, csak tanultak. A történelem szabta így ki a szerepet a déli végeken; mert a magyarságnak csak az egyik kezében volt az ekeszarv: a másikban mindig a kard. S

²⁹ Herceg János – i.m.

³⁰ Kalapis Zoltán: Életrajzi Kalauz III. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 2003.911-912.

³¹ Adam Müller-Guttenbrunn: Deutsche Sorgen in Ungarn. Studien und Bekenntnisse. Wien 1918, o.156.

³² Havas Károly: A jugoszláviai németiség kultúrkeresése a Volkswart munkájában. In: Kalangya, 1934. szept. 677-681.

*félkézze is csak irtóztatás erőfeszítései árán tudta megőrizni a szellemében a kultúráörökséget. (...) a bácskai mezőgazdasági élet terén is a német nagyvonalúság hozta helyre mindazt, amit a magyarság az örökös háborúk nagy elvesztésében mulasztott ennek a vidéknek a fejlesztésében.*³³

A svábság és a vajdasági szerbség viszonya

Zoran Janjetović a szerb német együttélést elemezve a következőket állapítja meg: „A majdnem 250 éves szerb – német együttélés a Vajdaságban jórészt békében és barátságban telt el. A kapcsolat a két nép között nem volt túlzottan közeli, se túlzottan emotív (mint a magyarok esetében), de nagyjából korrekt és jószomszédi együttéléstről beszélhetünk. Mégis volt köztük konfliktus és feszültség”³⁴ Az **első** szerb – német konfliktushelyzet már a németek betelepítésekor, a XVIII. században kialakult, amikor is a szerbektől elvették és a betelepülő németeknek adtak számos legelőt. A szerbeket ez különösen érzékenyen érintette, mert abban az időben ők főleg állattenyésztéssel foglalkoztak. A feszültség csak fokozódott, amikor egyes szerb házakat is elvettek, hogy azokba az újonnan érkezett német családokat telepítsék be. Janjetović szerint, mindez a bécsi udvar populista intézkedése volt.³⁵

Bár a németek betelepítését területeinkre elsősorban gazdasági okok vezérelték, mégis még a témával foglalkozó szerb kutatók is elismerik, hogy a tömbmagyarság szétzúzása is fontos szerepet játszott a főleg német nemzetiségű telepések idetelepítésében.

A **második** komolyabb szerb-német konfliktushelyzet az 1848/49-es forradalom és szabadságharc alatt alakult ki. A főleg az anyagi fejlődésre koncentráló németek, a magyarok oldalára álltak a forradalomban, mivel azok mindenki számára egyenlő jogokat, gazdasági perspektívát és felemelkedési lehetőséget garantáltak a társadalmi ranglétrán.

A vajdasági németek szerb szomszédaikkal nem ápoltak szoros kapcsolatot. A németiség rezerváltságát és a szerbség németiség iránt érzett ellenszenvét, a szerb kutatók sokféleképpen magyarázzák, például azzal, hogy mivel a svábok gazdaságilag jobban álltak, és nagyobb eredményeket kaptak a bécsi udvartól, gyorsabban is haladtak és fejlőd-

³³ Lévay Endre: A németiség helyzete a Délvidéken II. In: Kalangya, 1942.május. 194-201.

³⁴ Zoran Janjetović: Srbi i Nemci u Vojvodini: negativna iskustva zajedničkog života. In: Društvo za srpsko-nemačku saradnju, <http://www.drustvosns.org>. 1991.

³⁵ Zoran Janjetović: Srbi i Nemci u Vojvodini:negativna iskustva zajedničkog života. In: Društvo za srpsko-nemačku saradnju, <http://www.drustvosns.org>. 1991.

tek. Ez sokszor irigységet, sőt félelmet váltott ki a szerb lakosságban, ami konfliktushelyzetet idézett elő.³⁶

Az I. Világháború után se javult a két nép közti viszony. „*A németek aránylag gyorsan belenyugodtak abba, hogy a SZHSZ Királyságban fognak élni, de sokuknál még 20 év után sem alakult ki az új állam iránti lojalitás. Ezt nekik nem minden szerb tudta megbocsátani.*”³⁷

A XX. század 30-as éveiben, Hitler hatalomra jutásával, és a német misszionáriusok tevékenysége nyomán a vajdasági németek között megnőtt az antiszemitizmus. A nemzeti öntudattal rendelkező németek számára, a zsidóság anatómia volt azért is, mert erősen propagálták a magyar kultúrát és öntudatot.³⁸

Jugoszlávia megalakulása után 20 évvel, a vajdasági némettség két részre oszlott, az idősebb generációra, aki megmaradt magyarpártinak, és a fiatal generációra, a nemzeti öntudattal rendelkezőre, akik semmilyen kapcsolatot nem akartak fenntartani Magyarországgal. Paradox módon a magyarok iránt érzett szimpátia lett a 30-as években terjedő nemzeti szocializmus gátja. Az a náccal szembeni ellenállás, amit a katolikus egyház fejtett ki, szintén magyar érzelmű volt.³⁹

Az evangélikus (lutheránus) egyház a Jugoszláviában élő németek számára nemzeti intézményt jelentett. Mivel ennek az egyháznak nem volt 'katolikus' jellege, az evangélikus németek jobban megőrizhették és ápolhatták nemzeti identitásukat, ebből kifolyólag magukat igazabb németeknek tekintették, a katolikus németekkel szemben, akiket gyakran hatásuk alá vonták a horvátok vagy magyarok. Ugyanis sok német faluba magyar vagy horvát papokat helyeztek.

Összefoglaló

A két háború közötti magyar-német viszonyulás a Kalangya tükreben pozitív. Közismert szerzők elemzik és ismertetik a vajdasági németek gazdasági és kulturális törekvéseit, kiemelve a kisebbségi sorban élő magyarság szempontjából példaértékű, tehát követendő német tervszerűséget és programokat. A némettség a Jugoszláv Királyságban ezt a

³⁶ Zoran Janjetović – i.m.

³⁷ Zoran Janjetović: Srbi i Nemci u Vojvodini:negativna iskustva zajedničkog života. In: Društvo za srpsko-nemačku saradnju, <http://www.drustvosns.org>. 1991.

³⁸ Zoran Janjetović: Duhovni profil vojvođanskih Švaba. In: Društvo za srpsko-nemačku saradnju, <http://www.drustvosns.org>. 1991.

³⁹ Zoran Janjetović – i.m.

figyelmet a maga részéről nem viszonzta. Ellenérzését indokolva a Magyarországon folyó asszimilációs törekvésekkel, így is elhatárolódva a magyarországi revizionista törekvésektől. A németiség nemzeti megújulása és identitáskeresése a bánáti sváb, magyarellenes Adam Müller-Guttenbrunnban találta meg önkifejezését, ami semmiképpen sem járult hozzá a magyar német jóviszony kiépítéséhez.

A német-szerb kapcsolat feszültsége nem lanyhult az SZHSZ Királyság kereteiben, aminek okát a mai történészek a szerb nacionalizmusban vélik felfedezni.